

CEĻI

RAKSTU KRĀJUMS

XV

Literātūras zinātne Vēsture Etnografija
Folklorā Lingvistika

Lundā

1972

RAMAVE

Pirmos gadus pēc aizlaišanas arī atmatā no vecā labuma aug vērtīgais āboliņš, bet ar laiku iekrātais zemes labums izput, un līdz ar to vērtīgā āboliņa vietā ierodas mazvērtīgāks augs smilga. Bet kas tad ļauj sastatīt abas puses? Ne mūsu, ne brāļu taču nevar pielīdzināt vecainēi. Bet dziesminiece vecaines gleznā iedomājusies attiecības tuvāko ģimenes locekļu — brāļu un mūsu starpā. Un te atklājas brīnišķa aina un dziļa atziņa: vecaine ir jākopj, par jaunu jāuzaŗ, lai neizniktu vērtīgais āboliņš. Tāpat jākopj, vienmēr par jaunu atjaunojot, saites ģimenes locekļu starpā. — Un šādu piemēru būs jo daudz. Piem.: *Pār kalniņu vējiņš pūta, Putas grieza ezerā, Bālenīts kaŗā gāja, No akmeņa sirdi ņēma* (32133). Varianti: *No akmins sirdi ņķēla un Sirdi slēdza akmenī* dara saprotamu 4. rindu: sirds padarāma cieta kā akmens. Aiziešanu kaŗā (šis vārds te var būt senākā nozīmē kā vācu 'Heer') sastatīta ar vieglu vēja pūšanu pāri kalniņam, bet arī vieglais vējš jutīgā ezera līmenī *grieŗ putas*, t.i. spēj to saviļņot, un bāleliņam iešana kaŗā ir tik smags pārdzīvojums, ka sirds vietā jāliek akmens. Cits piemērs: *Sauli' spoŗa spēlējās Ar to jūŗas ūdeniņu, Tā spēlēja mans bāliņš Ar to kaŗa karodziņu* (32153). Abu puŗu sastatījuma pamats divu parādību spoŗums, ārējais rotaļīgums, bet sastata galvenos objektus tuvina kaut kas vienāds, ko acs uzmetienā nevar pamanīt: ar jūŗas ūdeni gan var spēlēties, bet daudziem tas var būt arī kaps. Tāpat aiz kaŗa karoga slēŗjas briemas un nāve. Piemēri, kur gleznu sastata pamats nav evidents: 13415, 13437, 13750, 13752, 13765, 13778, 14162, 14278, 14287, 14629, 14650 utt.

Pēc visa secinājums, ka aplūkojamais latv. t. dziesmu parallēlisms īpaŗa dzejas forma, kuŗu nevar saukt ne par „paplaŗinātu”, ne „apslēŗtu” salīdzinājumu. Daudzos gadījumos atšķirību varēs saskatīt jau paņēmienu mēŗķi: salīdzinājums rada gleznu, piem.: *Stāvu stāvu laiviņā Kā niedŗite ezerā* (17990), kamēr parallēlismā galvenais parādību vērtējums, atziņas, tā būtiski parallēlisma dziesmas vēŗot apceres jeb domu lirikā, piem. *Strauji tek tā upīte, Tai oliņas dibinā, Droŗi gāja tā māsiņa, Tai bāliņi līdzī gāja* (18033) — gleznas gan, bet pats kodols atziņa: kā strauji tekoŗai upei ciets oļots pamats (teicams dabas vērojums!), tā droŗai, uzstājīgai (ko var saukt arī par strauju!) māŗai balsts aizstāvji brāļi. Protams, salīdzināŗana ir neatņemama cilvēka domāŗanas daļa, bet te runa par noteiktām dzejas formām, tālab droŗi var teikt, ka tāds parallēlisma uztvērumš, kādu devis, piem., prof. P. Smits, nepareizš (sk. 1935. g. izdotās *Daiņu vītnes* 7. lpp.: *Ļoti parasts ir salīdzinājums, kur viena dziesmas puse tēlo kādu dabas skatu, otra kādu gadījumu no cilvēku dzīves*). Labāk būtu runāt par divu skatu parallēlu sastatu, kuŗa 2. puses padziļinājums un apgaismojums 1. pusē. Lai izlasām un pārdomājam tādus brīnišķus parallēlisma piemērus, kā: 18126, 18225, 18910, 18996 u.c., lai paliktu pie šīs atziņas.

ISA PIEZĪME PAR GRĀMATAS VĀRDU

Latvieŗu substantīvam *grāmata*, kā zināms, pamatā ir vecķrieŗu subst. *gramota* 'raksts, dokuments vēstule' (u.v.c.). Atzīmējams, ka Novgorodas izrakumos (397. tāŗu ierakstu tekstā) uzīets ņi vārda uzrakstījums vēl archaisķākā vecķrieŗu formā: *gramata (GRAMATA)*.
Kāŗlis Draviņŗ